

Příběhy „jednoho domu“

Detailní terénní kresebná, měřičská a fotografická dokumentace je nezbytnou nutností každého archeologického výzkumu. V případě průzkumu městských parcel přináší doklady o stavebně historickém vývoji objektů předcházejících novostavbě.

PŘIPRAVIL: VOJTĚCH KAŠPAR, FOTO A ILUSTRACE: ARCHIV ARCHAIA

V průběhu jakéhokoli archeologického výzkumu jsou postupně odebírány vrstvy historického nadloží, pokud možno v opačném pořadí, než jak byly ukládány, tj. od nejmladších k nejstarším. Terénní pracovníci postupně odkrývají pozůstatky nedávného i dávno minulého vývoje sledované plochy. Aby mohly být pozůstatky časů pradávných následně rekonstruovány a interpretovány, je nutno ještě v průběhu terénních prací pořizovat tzv. primární dokumentaci archeologického výzkumu, tedy slovní popis

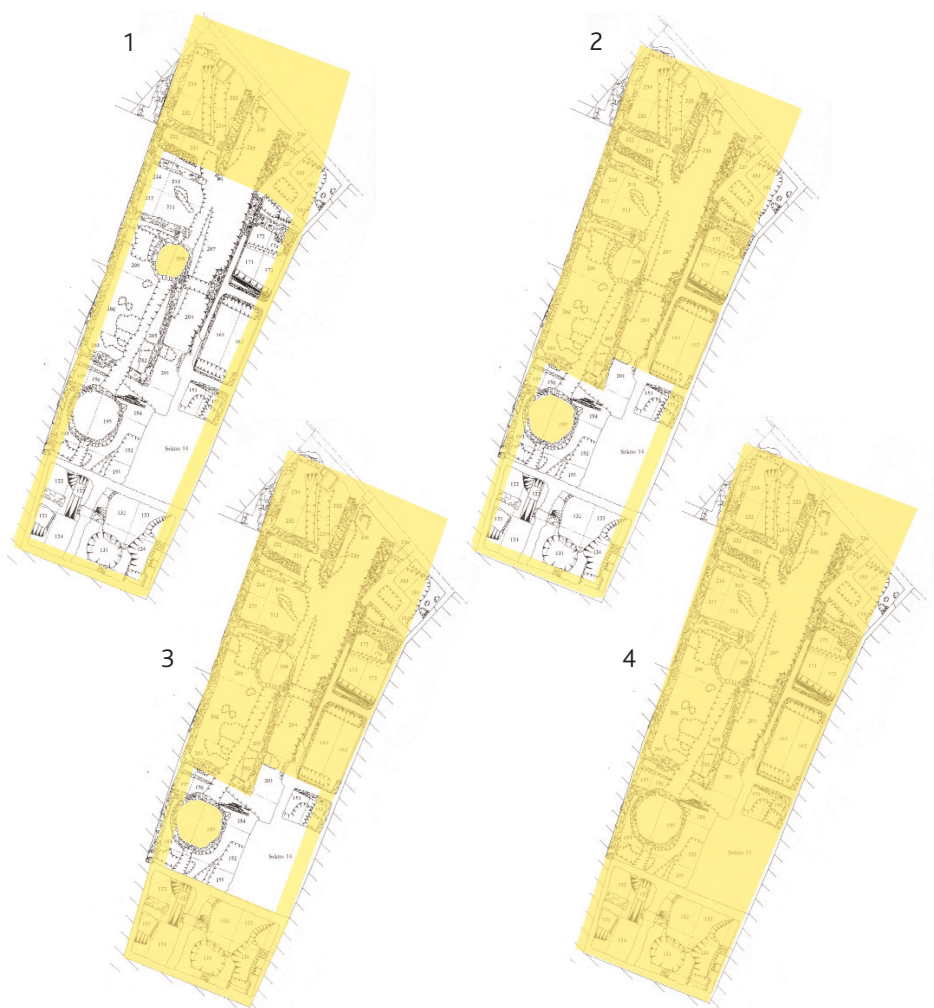
a terénní obrazovou, plánovou, měřičskou (geodetickou) i fotografickou dokumentaci.

Terénní dokumentace

Tuto náročnou a zodpovědnou činnost provádí speciálně připravený geodetický tým se standardním vybavením (totální stanice, nivelační přístroj, odpovídající počítačové a softwarové vybavení – Microstation, AutoCad atd.) a především skupina speciálně vycvičených dokumentátorů, kteří odkrytou situaci pečlivě zakreslují ve zmenšeném měřítku (např. 1:10, 1:20 nebo 1:50) do klasických

milimetrových papírů. Kresebná dokumentace odkrytých situací se provádí nejen horizontálně (plošné plány zachycené terénní situace), ale i vertikálně (dokumentace průběhů vrstev na svislém řezu terémem). Nic nesmí být opomenuto – jáma, křivá jáma, otisk dřevěné konstrukce, destrukce kamenů, průběh zdiva. Vše je nutno pečlivě zdokumentovat; může to mít svůj význam.

Kresebná dokumentace odkryté situace je měřena standardními měřičskými pomůckami (pásmo, dvoumetr), v rámci geodeticky vyměřené sítě, s přesností na minimálně 2 cm. Jeden dokumentátor měří v terénu, druhý jeho údaje převádí na milimetrový papír. Kresba je opatřena podrobnou nivelací. V komplikovaných případech, kdy odkrytá situace je vizuálně – pohledově zajímavá (destrukce zdiva, vypálená pec apod.) a její kresebná dokumentace „v ruce“ by byla příliš náročná a nedostatečně přesná, přistupujeme k dokumentaci formou jednosnímíkové fotogrammetrie. Zkoumaná a vypreparovaná situace je osazena vřícovacími body, které jsou geodeticky přesně zaměřeny. Následně je provedena vertikální fotodokumentace (kolmý pohled seshora dolů). Po jejím provedení je fotografie a geodetické zaměření natransformováno v počítači do sebe a následně překresleno do standardního plánu. Postupně, s tím, jak se práce rozšiřují, skládáme mozaiku historického a stavebního vývoje, věci do sebe začínají zapadat. Na stěnách kanceláře vedoucího archeologického výzkumu, polepených balicím papírem, jsou postupně tužkou zakreslovány jednotlivé horizonty osídlení, prostorová distribuce zkoumaných objektů. Postupně se nám skládá zřetelný půdorys obytného stavení, zde je přístavba, zde studna, dílna a nezbytná latrina. Rekonstrukce archeologizovaných objektů vychází nejen z půdorysného zaměření, ale např. měřením kubatury destruované zdi jsme schopni zpětně rekonstruovat její původní výšku či počet nadzemních podlaží a jejich podobu. Postupně zjišťujeme spleť

Schematizovaný vývoj zastavěnosti jedné městské parcely. Na celkovém plánu archeologického výzkumu jsou vyznačeny jednotlivé etapizace zástavby. 1 – gotický kamenný dům v čele parcely se studnou, 2 – renesanční rozšíření obytného stavení s mladší studnou, 3 – výstavba nádvorního křídla, 4 – stávající objekt polyfunkčního domu se rozprostírá na celé ploše parcely

Dobové proměny. Pohled na uličku Biskupský dvůr na Novém Městě pražském před sto lety a dnes s vypoulenou fasádou nového polyfunkčního domu

stavebně historický vývoj zástavby zkoumané městské parcely a jejího hospodářského zázemí.

Prezentace primární dokumentace

Nesmírné množství dat pořízených v průběhu záchranného archeologického výzkumu je nutno následně, po ukončení terénní části výzkumu, zpracovat a ekvivalentní formou publikovat. Stavebník je často překvapen skutečností, že po terénní části výzkumu, když archeologové opustí plochu a předají ji stavební aktivitě, následuje ještě etapa postextkavační, tedy etapa zpracování výzkumu. Ta často bývá výrazně delší než vlastní terénní práce. V tomto období je totiž nutno nejen laboratorně ošetřit velké množství mobilních archeologických nálezů učiněných při výzkumu, ale také zpracovat obrovské množství dat pořízených našimi dokumentátory v rámci terénních aktivit. Terénní zápisky, popisy vrstev, zdí a výkopů, jam, je nutno přepsat do databázového softwaru, ohromné množství fotografické dokumentace je třeba archivovat a náležitě popsat. V neposlední řadě je však nutno zpracovat a ekvivalentně publikovat množství terénní kresebné dokumentace archeologického výzkumu.

Jednotlivé plány a řezy pořízené na milimetrový papír v rámci záchranného archeologického výzkumu jsou postupně transformovány do počítače, překresleny, definitivně očíslovány. Postupně odkrývané, a tedy i postupně dokumentované části

jednotlivých stavebních konstrukcí, jsou pospojovány, provázány, vzniká celkový plán výzkumu. Vše je v absolutních souřadnicích, vše je v měřítku. Nálezová zpráva, která je katalogem pramenů a nutností každého záchranného archeologického výzkumu, obsahuje často několik kilogramů příloh (plánů, obrázků, fotografií, slovních popisů, tabulek), bez nichž bychom nebyli schopni rekonstruovat spleť historické osudy zkoumaného území. Publikace primárních pramenů je základem dalšího poznání. Dostáváme představu o vývoji sledovaného území, postupně skládáme mozaiku stavebně historického vývoje nejen konkrétní zkoumané městské parcely, ale i urbanisticko-architektonického vývoje širší části města.

Od domu vlastníka přes dům činžovní k domu polyfunkčnímu

Při záchranném archeologickém výzkumu máme občas možnost sledovat postupný vývoj zástavby jedné městské parcely, který má své zákonitosti. Tento kontinuální vývoj je dokumentován na mnoha místech. Po vysazení středověkého města jsou starší dřevohlinité domy postupně nahrazovány kamennou zástavbou podél hlavních i vedlejších komunikací. Vzniká standardní městská zástavba s obytným domem majitele při ulici, za nímž se postupně řadí další potřebné provozně hospodářské jednotky. Především se jedná o prostor komunikační, průjezd a přilehlé prostranství za domem.

Další sledovatelnou sférou na městské parcele je část výrobně-skladovací, kde se vedle kůlen a hospodářských přístřešků nacházejí dílny a výrobní objekty. Převážně do zadní části parcely jsou situovány hygienicko-sanitární objekty, studny, latríny, jímky atd. Historický vývoj postupně začleňuje tyto jednotlivé komponenty městského bydlení do vlastního obytného objektu. Domy jsou rozšiřovány a přestavovány. Dílny a sklady jsou dříve či později postupně zakomponovány do vlastního objektu. Důraz je kladen na maximální využití zastavěného prostoru s přetrvávající nezbytností společného prostoru dvora (vznik dalších obytných křídel, nádvorních obytných solitérů atd.). Vývoj vede k postupnému začlenění všech komponent životních potřeb pod střechu obytného domu. Tento proces je možno zkratkovitě shrnout. Od latríny a studny na konci parcely přes záchody a pumpu na dvoře po vodovodní kohoutek a společný záchod na pavlači činžovního domu. Činžovní objekty jsou v současném stavebním boomeru ohroženým druhem. Výstavba polyfunkčních domů se silně potlačena obytnou funkcí totiž, až na výjimky, nepočítá s otevřeným prostranstvím. Důraz je kladen na maximální zastavěnost předmětné plochy. Čím výše, tím hlouběji, archeologické terény přestávají ve městech existovat. Pokud úřad dovolí, vykloní se dům i k sousedovi, nebo na veřejné prostranství. Vše je povoleno. Doba, kdy Karel IV. v zakládací listině Nového Města pražského stanovil tvrdé postihy za nerespektování souseda či uliční čáry, je již přece dávno pryč. ■